

BLOCK W. M., MORRISON M. L. & REISER M. H. (eds.) 1995. *The Northern Goshawk: Ecology and Management*. Studies in Avian Biology No. 16. Cooper Ornithological Society, Sacramento. 136 p. ISBN 0.935868.76.3. Prijs \$ 16,- (excl. verzendkosten). Te bestellen bij: Walter Wehtje, Assistant Treasurer, Western Foundation of Vertebrate Zoology, 439 Calle San Pablo, Camarillo, CA 93010, USA.

De Noord Amerikaanse Havik behoort tot dezelfde soort als de Europese, maar lijkt in een aantal opzichten totaal anders. In Noord-Amerika is hij een bewoner van oud bos en in die hoedanigheid wordt de Havik als een indicator voor de kwaliteit van bosbeheer gezien (net als de Spotted Owl *Strix occidentalis caurina*). Vandaar de interesse van onderzoekers voor zijn leefwijze. In deze bundeling van voordrachten wordt voornamelijk ingegaan op habitatgebruik, voedselkeus en populatiebiologie. Veel studies zijn gebaseerd op het gebruik van radio-telemetrie, iets wat in de USA inmiddels tot het standaardpakket van het veldwerk is gaan behoren. Dit aspect maakt de voordrachten erg aantrekkelijk voor de Europese waarnemer, te meer daar ruim aandacht wordt besteed aan de methodologische kanten van dergelijk onderzoek. – Rob G. Bijlsma

FULLER R. J. 1995. *Bird life of woodland and forest*. Cambridge University Press, Cambridge. XIII + 244 p. ISBN 0.521.33118.8. Prijs £ 24.95.

Samen met Nederland en Ierland behoort Engeland tot de meest bosarme landen van Europa. Van de oorspronkelijke bossen is bovendien vrijwel niets meer over. Niet-inheemse coniferen bepalen heden ten dage het bosbeeld. Toch is de variatie aan bos momenteel groter dan in de afgelopen eeuwen. In het boek van Rob Fuller staat de vraag centraal in hoeverre vogels zich aan deze veranderingen hebben aangepast, en in het verlengde daarvan: wat toekomstig bosbeheer voor vogels in petto heeft. Deze vragen worden voornamelijk beantwoord aan de hand van onderzoek in Engeland, Wales en Schotland, maar er worden op on-Britse wijze ook uitstapjes gemaakt naar Scandinavië, Midden-Europa (voor zover vervat in Engelstalige publikaties), Frankrijk en Zuid-Europa.

Het boek heeft een thematische opzet. De historie en huidige status van de Britse en continentale bossen worden geschilderd voor zover van invloed op de vogelbevolking. Op welke wijze vogels bossen benutten is onderwerp van het volgende hoofdstuk. De meest gangbare ecologische begrippen van de laatste 20 jaar passeren hier de revue. De talrijkheid en verspreiding van bosvogels worden terecht apart behandeld, omdat hierover veel is gespeculeerd (denk alleen maar aan de vloedgolf van literatuur over isolatie-effecten en habitatversnippering). Verschillende bostypen worden nader uitgewerkt, waaronder struweel, volgroeid loofbos en hakhout, beweid bos, hooglandbos en naaldbos. Bossen staan onder toenemende druk van luchtverontreiniging, recreatie, klimaatsverandering en exploitatie. Hoe dat

uitwerkt op bosvogels is maar ten dele bekend. De nuchtere toon van Rob Fuller komt hier goed van pas om de wilde ideeën in het juiste perspectief te plaatsen. Zeker nu de overheid zich heeft ontfemd over vogelgemeenschappen, isolatie-mechanismen, metapopulaties en ecologische verbindingzones is het verfrissend een boek te lezen dat met beide benen op de grond staat. Welke planten en dieren zich zullen vestigen in omgevormde, meer natuurlijke bossen, is grotendeels onbekend. Een auteur die dat ronduit toegeeft, en tegelijkertijd zegt dat deze onzekerheid juist de essentie van dergelijke bossen is, verdient een tien met een griffel. Een absolute aanrader voor bosvogelaars, bosbeheerders en mensen die op zoek zijn naar een goed geschreven, begrijpelijk boek over bosvogels. – Rob G. Bijlsma

GRAVELAND J. 1995. *The quest for calcium. Calcium limitation in the reproduction of forest passerines in relation to snail abundance and soil acidification*. Proefschrift, Rijksuniversiteit van Groningen, Groningen. 171 p. ISBN 90.9008.131.3.

De onverwachte effecten van menselijk handelen worden ons steeds vaker ingewreven. Wie had nu ooit gedacht dat verzuring zou leiden tot problemen bij de eischaaivorming van zangvogels. Toch is dat de onontkoombare conclusie uit dit proefschrift. Slechte eischalen bij hollenbroeders waren al enige tijd bekend, maar in deze studie wordt door middel van experimenten aannemelijk gemaakt dat calciumtekort hiervoor verantwoordelijk is. Slakkehuisjes zijn de belangrijkste bron van kalk voor Koolmezen, maar bodemverzuring (en in het verlengde daarvan een laag calciumgehalte in de bodem) heeft geresulteerd in een sterke achteruitgang van huisjesslakken (althans op zandgrond). Dat kalkgebrek inderdaad de oorzaak is van de slechte eieren werd experimenteel aangetoond door de mezen bij te voeren met kalk. Hierdoor verminderde het aantal lege nesten, het aantal eieren met een slechte schaal en het aantal in de steek gelaten legsels. Bijgevoerde vrouwtjes produceerden twee maal zoveel jongen als de controle-groep. Overigens is nog onduidelijk in hoeverre opname van giftige metalen (cadmium, aluminium) niet ook een rol speelt, al dan niet in samenhang met kalkgebrek. In tegenstelling tot Koolmezen op zandgrond bleken Bonte Vliegenvangers in dezelfde gebieden zelden slechte eieren te produceren, waarschijnlijk doordat zij veel pissebedden en miljoenpoten eten (die relatief veel kalk bevatten).

Wat de gevolgen van kalkgebrek zijn voor andere vogelsoorten op de zandgronden is nog onbekend. Deze studie richtte zijn pijlen overwegend op soorten die normaliter niet of nauwelijks in naaldbos voorkomen. Door massaal nestkasten aan te bieden zijn Koolmezen en Bonte Vliegenvangers verleid tot broeden in habitats waar ze anders zouden ontbreken. Zouden echte naaldbosbewoners als Zwarte Mees en Kuifmees niet beter zijn aangepast aan deze van nature toch al kalkarme omgeving? Van de Zwarte Mees is bekend dat zich ook problemen bij de vorming van eieren voordoen, terwijl Kuifmezen de laatste tien jaar sterk zijn afgenomen. Het

probleem kan dus een grote omvang hebben, zoals afgelopen jaar bleek bij Zwarte Sterns in Drenthe. Hier liepen de jongen botbreuken op, mogelijk door een eenzijdig dieet van libellen en daaruit voortvloeiend kalkgebrek (A. Beintema). Daar staat tegenover dat andere kenmerkende soorten van zandgronden, als Boomleeuwerik, Duinpieper en Nachtzwaluw, zich goed staande weten te houden of zelfs sterk zijn toegenomen. Hoe het zij, sinds de problemen rond de eischalvorming duidelijk werden, loop ik minder onbevangen door de Veluwe en Drentse naaldbossen. - Rob G. Bijlsma

HOLZ R. (red.) 1994. *Bibliographie ornithologischer Artikel aus Zeitschriften und Periodika der DDR ([1946] 1949-1990)*. Abh. Ber. Mus. Heineanum 2, Sonderh. 425 p. ISSN 0947.1057. Prijs onbekend.

Deze speciale uitgave geeft een alfabetisch overzicht van alle artikelen die na de Tweede Wereldoorlog in de voormalige DDR zijn verschenen op vogelgebied. In totaal werden 150 tijdschriften doorgewerkt, met daarnaast nog enkele tientallen onregelmatig uitgegeven bladen. Naast een genummerd alfabetisch overzicht (N= 14 821) bevat het boek ingangen naar steekwoord, land en soort. Hoe interessant dit soort overzichten ook zijn, zonder een diskette valt er nauwelijks mee te werken. Diverse steekproeven leerden me al snel dat het een heidens karwei is alle titels van één soort na te lopen. Achter elke soort staan alleen getallen, die corresponderen met de genummerde alfabetische lijst van auteurs. Het gros van die nummers heeft betrekking op avifaunistische bric-à-brac; pas na lang bladeren kunnen de meer substantiële artikelen worden getraceerd. Kortom, tijd voor een bestand op schijf. - Rob G. Bijlsma

JEHL J. R., JR. & JOHNSON N. K. (eds.) 1994. *A century of avifaunal change in western North America*. Studies in Avian Biology No. 15. Cooper Ornithological Society, Calle San Pablo. 348 p. ISBN 0.935868.72.0. Prijs \$ 40,- (inclusief verzending).

Het gaat hier om een symposiumverslag met individuele bijdragen over regionale veranderingen in de vogelbevolking (van Alaska tot Hawaï), populatietrends van zeevogels, watervogels, steltlopers, roofvogels, een selectie van zangvogels en overwinterende soorten, plaagsoorten en geïntroduceerde soorten en effecten van menselijk ingrijpen op vogelpopulaties in naaldbos, grasland, meren en rivieren. In het laatste deel volgen enkele detailstudies van soorten als Marbled Murrelet, Spotted Owl, Brown-headed Cowbird en Song Sparrow. De meeste studies laten achteruitgang zien, niet zelden door menselijk toedoen (vooral jacht en habitatvermindering). Dit boek maakt duidelijk dat bescherming van vogels niet zonder lange-termijn monitoring kan. - Rob G. Bijlsma

REIJNEN M. J. S. M. 1995. *Disturbance by car traffic as a threat to breeding birds in The Netherlands*. Proefschrift, Rijksuniversiteit van Leiden, Leiden. 140 p.

De westerse wereld wordt getekend door snelwegen en auto's. Geluidsoverlast, luchtverontreiniging, habitatversnippering en dood en verderf zijn ons deel geworden. Vogelsterfte door verkeer is inmiddels redelijk gekwantificeerd. Deze studie gaat echter in op het effect van verkeer op de dichtheid van broedvogels langs wegen. Kort en goed: dat effect is er, en wel in negatieve zin. Daarbij is de ene soort gevoeliger dan de andere, terwijl de effecten op korte afstand van de weg groter zijn dan op grotere afstand. Deze dichtheidsverschillen lijken niet te worden veroorzaakt door sterfte als gevolg van verkeer, althans voor zover onderzocht bij Fitissen. Veel meer lijkt de geluidsbelasting een struikelblok. Dat blijkt o.a. uit een verlaagde reproductie in de nabijheid van wegen, zelfs zo laag dat import nodig is om de stand op peil te houden. De geringe jongenaanwas van Fitissen langs wegen komt op rekening van een hoger percentage eerstejaars mannetjes in vergelijking met gebieden verderop. Deze mannetjes blijven voor een groot deel ongepaard; het jaar daarop proberen ze een plek te vinden op grotere afstand van de weg. Bij ouderejaars vogels was er geen verschil in reproductief succes tussen de gebieden dichtbij en veraf van wegen (nog steeds de Fitis). Blijkbaar vormt de omgeving van wegen voor veel soorten een marginaal broedgebied, zoals er al zoveel zijn (naaldbos, kunstweide, verstedelijkte gebieden). De omvang daarvan zal, ondanks alle goede bedoelingen om het tij te keren, alleen maar toenemen. Benieuwd hoe dat er over een kwart eeuw uitziet! - Rob G. Bijlsma

SÖZER R. & NIJMAN V. 1995. *Behavioural ecology, distribution and conservation of the Javan Hawk-eagle Spizaetus bartelsi* Stresemann, 1924. Verslagen en Technische Gegevens No. 62. Institute of Systematics and Population Biology, University of Amsterdam. VIII + 122 p. ISSN 0928.2386.

De Javaanse Kuifarend is een uiterst zeldzame roofvogelsoort, die alleen op Java voorkomt. Hoewel deze studie de populatiegrootte iets ten positieve kon bijstellen (niet 52-61 maar 81-108 paar), blijft de bedreiging bestaan. De soort heeft de pech voor te komen op het dichtstbevolkte eiland ter wereld, bij voorkeur in primair bos te leven (minder dan 10% van Java heeft nog natuurlijk bos) en een lage reproductiesnelheid te hebben. In deze studie worden alle bekende feiten over de Kuifarend samengevat en nieuwe feiten door eigen veldonderzoek toegevoegd (broedduur van 47 dagen, berekening broedseizoen, beschrijving copulatie, baltsvlucht, nestboom en nestonderhoud). De taxonomische status is nog steeds onduidelijk. - Rob G. Bijlsma

SUMMERS-SMITH J. D. 1995. *The Tree Sparrow*. Privately published, Guisborough. 227 p. ISBN 0.9525383.0X. Prijs f 75,-

Om te demonstreren dat veel algemene vogelsoorten slecht zijn onderzocht, worden vaak mussen uit de kast getrokken. Niets is minder waar. Mussen zijn uitputtend op velerlei gebied bestudeerd. Gek genoeg is Summers-Smith zelf niet zozeer een onderzoeker, alswel een goed chronicur van andermans werk (en dat niet in negatieve

zin). Voor een Brit is hij zelfs wonderwel thuis in de continentale, niet-Angelsaksische literatuur (met als onfeilbare test *De Sperwer als roofvijand van zangvogels* van L. Tinbergen; als dat foutloos in de literatuurlijst staat, is de auteur geslaagd). Na eerdere boeken over de Huismus en een meer autobiografisch getint werk over mussen (beide gepubliceerd bij Poyser), is deze keer de Ringmus aan de beurt. Het is een klassiek opgezet boek, wars van modieuze frivoliteiten in het zetwerk, een gezonde hoeveelheid tabellen, figuren en bijlagen en degelijk bindwerk. Het valt niet mee om uit de overvloed aan literatuur een afgewogen beeld van zo'n veelzijdige soort te schetsen zonder te vervallen in het zielloos aan elkaar breien van studies (zoals vaak gebeurt in de Neue Brehm-Bücherei). Summers-Smith slaagt daar in. Veel van zijn informatie is ook te vinden in het Handbook (en vast ook in het naderende Handbuch), maar deze monografie is makkelijker te gebruiken vanwege de goede index en het soepele taalgebruik terwijl het ook veel extra's levert. Het is te hopen dat de uitgave in eigen beheer een ruime verspreiding niet in de weg staat. – *Rob G. Bijlsma*

HARRAP S. & QUINN D. 1996. *Tits, Nuthatches & Treecreepers*. Christopher Helm. A & C Black, Londen. 464 p. ISBN 0.7136.3964.4. Prijs £27.99.

In juli 1993, na afloop van een door hem geleide Bird-Questreis door Noord-oost-Siberië, verkondigde Simon Harrap dat hij voor Helm nu eerst "Tits, Nuthatches & Treecreepers" moest voltooien. Het zou toen nog tweeënhal jaar duren voor het boek in de winkel zou liggen. Waarmee aangegeven is welk omvangrijk karwei de auteur(s) beginnen om voor Helm of Pica Press een vogelfamilie of -groep mondiaal te beschrijven. Zeker als het gaat om de mezen, klevers en boomkruipers, met in totaal 110 vertegenwoordigers, waaronder soorten waarover nauwelijks iets bekend is, maar ook de Koolmees *Parus major*, waarvan Harrap stelt dat deze de titel "meest bestudeerde vogel ter wereld" kan opeisen. Alleen al voor speurwerk naar literatuur moest de schrijver bij velen aankloppen, met als extra complicatie dat relatief veel soorten in Oost-Azië leven, zodat informatie uit het Russisch en/of Chinees moest worden vertaald. Harrap veronderstelt dat uiteindelijk een netwerk van enkele duizenden personen in de weer was, hetgeen wordt bevestigd door de indrukwekkende hoeveelheid referenties. Een ander probleem is het aantal soorten mezen, waarover een baaiert van meningen bestaat, met 46, 32 en 53 Paridae in drie toonaangevende wereldsoortenlijsten. Harrap kwam tot 57 soorten, maar weet het hoofdstuk "splitting and lumping" qua lengte toch binnen de perken te houden. Het blijft echter ingewikkeld. Van de Koolmees zijn er drie groepen: de *major*-groep van Eurazië met drie ondersoorten, de *minor*-groep van Oost-Azië met vijf en de *cinereus*-koolmezen van Centraal- en Zuidoost-Azië, ook met vijf ondersoorten. Van de Pimpelmees *Parus caeruleus* is er de *caeruleus*-groep met drie en een *teneriffae*-groep met vier ondersoorten. Voor de Staartmees *Aegithalos candatus* komt Harrap op vier groepen met negen in het veld herkenbare ondersoorten. Van al deze ondersoorten geeft David Quinn de lezer vaak verschillende, voortreffelijke afbeeldingen; na zijn werk voor *Storks*, *Ibises* and *Spoonbills of the World* en de Helmutuitgave *New World*

Warblers bevestigt Quinn met "Tits" bij de top van de Engelse vogelschilders te behoren.

Vergeleken met de eerste uitgaven in de serie, is de gemiddelde tekstlengte per soort aanzienlijk toegenomen. Daarbij zijn er tussen de soorten onderling wel verschillen, vanzelfsprekend afhankelijk van de hoeveelheid beschikbare informatie. Van soorten als de Witbrauwboomklever *Sitta victoriae*, bekend van een berg in Burma, en Prachtboomklever *S. formosa*, is van leefwijze en broedbiologie weinig bekend. Daarentegen heeft Harrap veel pagina's nodig om de ruim voorhanden stof over de Matkop *Parus montanus* onder te brengen, waarbij hij, ondersteund door zangdiagrammen, veel aandacht besteedt aan het geluid, met name aan verschillen in geluid in uiteenlopende delen van het enorme verspreidingsgebied.

Bij in Europa voorkomende mezen, boomkruipers en klevers bevinden zich geen bedreigde soorten, ook de Corsicaanse Boomklever *Sitta whiteheadi* (nog) niet. Meer zorgen zijn er om de in 1975 ontdekte Algerijnse Boomklever *S. ledanti*, hetgeen ook geldt voor enkele soorten met een klein verspreidingsgebied in ZO-Azië of de Filipijnen, die door BirdLife International op een van haar bedreigde-soortlijsten zijn geplaatst.

Met "Tits, Nuthatches & Treecreepers" handhaaft Helm tenminste het niveau van haar eerdere *identification guides*. Dat betekent veel kwaliteit! – *Gerard L. Ouweneel*

KILIAN D., HÖLZINGER J., MAHLER U & STEGMAYER R. 1993. *Der Graureiher* (*Ardea cinerea*) in *Baden Württemberg 1985-1991*. Ökologie der Vögel, Band 15, Sonderheft. 36 p. + 16 p. foto's. ISSN 0173.0711. Prijs DM 22,-.

Dit boekje beschrijft recente veranderingen in de populatie Blauwe Reigers in Baden Württemberg. In dit deel van Duitsland was het naoorlogse bestand van c. 1200 paar geleidelijk afgeleden naar 268 paar in 1973. Hoewel de auteurs niet al te diep ingaan op de oorzaken hiervan, wordt gewag gemaakt van genadeloze vervolging en afschot, in combinatie met klachten uit de visserijhoek. De vergelijking met onze aalscholverperikelen dringt zich op. Beschermingsmaatregelen, waaronder het stoppen van de jacht in 1971, gaven de reigers de kans uit hun dal omhoog te klimmen, en sinds 1974 is sprake van een spectaculair herstel. In 1991 werd het totaal geschat op maar liefst 2216 paar, waarmee ongetwijfeld ook het aantal klachten van de kant van de vissers tot nieuwe hoogten is gestegen. Verrassend, althans volgens de auteurs, is dat de kolonies in de buurt van viskwekerijen de minst sterke groei hebben laten zien.

Na een gedetailleerd overzicht van tellingen uit de periode 1985-91 volgt een discussie waarin vooral aandacht wordt besteed aan verschillen in effectiviteit van grond- en luchttellingen. De luchttellingen, in dit geval uitgevoerd vanuit een motorzwever, komen daarbij als favoriete methode uit de bus, onder meer omdat een groot gebied in weinig tijd kan worden bestreken en omdat de resultaten d.m.v. luchtfoto's controleerbaar zijn.

Het boekje is beknopt en toegankelijk. Het gaat dan ook om een "Sonderheft" van het tijdschrift *Ökologie der Vögel*; het stuk is eigenlijk een tijdschriftartikel in een luxe kftje, aangevuld met een verzameling luchtfoto's van de betreffende kolonies. Een wat uitgebreidere bespreking van beheersmatige aspecten had het boekje iets meer body kunnen geven. – *Ruurd Noordhuis*

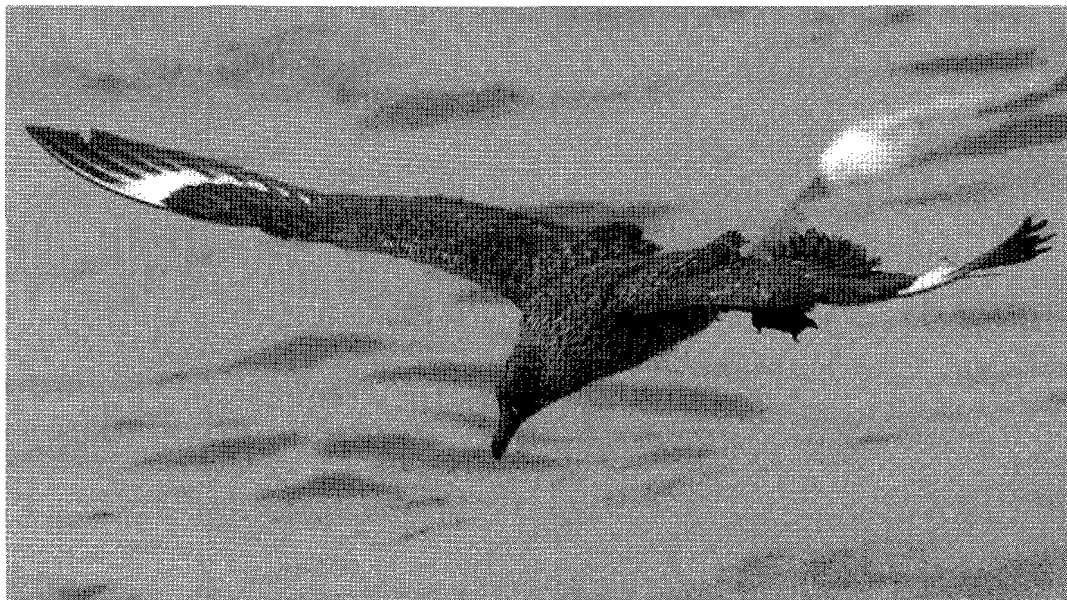
STONE C. J., WEBB A., BARTON C., RATCLIFFE N., REED T. C., TASKER M. L., CAMPHUYSEN C. J. & PIENKOWSKI M. W. 1995. *An atlas of seabird distribution in north-west European waters*. Joint Nature Conservation Committee, Peterborough, United Kingdom. 326 p. ISBN 1.873701.94.2. Prijs £ 28 (plus £ 5 p&p). Verkrijgbaar bij: Natural History Book Service Ltd, 2-3 Wills Rd, Totnes, Devon, TQ9 5XN United Kingdom.

Waar zeevogels broeden en om welke aantallen het daarbij gaat, is tegenwoordig redelijk goed bekend. Waar zeevogels in de loop van het jaar op zee verblijven, is een vraag die pas de laatste tien jaar enigszins beantwoord kan worden. De problemen waarvoor men zich bij dit onderzoek gesteld ziet, zijn dan ook van geheel andere aard dan die bij het tellen van zeevogelkolonies. Aan het einde van de jaren zeventig werd vanuit de universiteit van Aberdeen een belangrijke stap gezet door het *Seabirds at Sea Team*. Volgens een nauwkeurig omschreven transectmethode ging men vanaf schepen waarnemingen van zeevogels verzamelen. Ook waarnemingen vanuit vliegtuigen werden in de database opgenomen. De gegevens van het Noordzeegebied werden in 1987 gepubliceerd in *Seabirds in the North Sea* (Tasker *et al.*). Dat het onderzoek naar de verspreiding op zee na 1987 met kracht is voortgezet, blijkt uit de nu uitgekomen atlas.

Het eerste wat opvalt is het veel grotere gebied dat in kaart is gebracht: niet alleen de Noordzee, maar alle zeeën rondom Groot-Brittannië en Ierland. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat vooral het zeegebied ten westen van Ierland in alle seizoenen witte plekken vertoont en dat delen van de Noorse kustwateren in het winterseizoen weinig bezocht werden. Vergelijken we de kaarten uit deze nieuwe atlas met de kaarten van het zuidelijke Noordzeegebied uit de atlas van 1987 dan is in

één oogopslag duidelijk dat er een geweldige hoeveelheid gegevens is toegevoegd. Deze atlas is dan ook het resultaat van internationale samenwerking ten behoeve van de *European Seabirds at Sea* (ESAS) database. Concentreerde de vorige atlas zich (noodgedwongen) vooral op het noordwestelijke deel van de Noordzee, nu is dankzij de inbreng van Nederland, Duitsland en Denemarken ook de zuidelijke Noordzee vrijwel geheel in kaart gebracht. Hierdoor is het mogelijk geworden de gegevens uit de recent verschenen Nederlandse atlassen (Baptist & Wolf 1993, zie *Limosa* 68:37 en Camphuysen & Leopold 1994, zie *Limosa* 68:176) in een Westeuropees kader te plaatsen. Zo is bijvoorbeeld op de najaarskaart van de Noordse Stormvogel te zien dat deze soort vrijwel overal talrijk is, uitgezonderd de zuidelijke Noordzee en Het Kanaal. Voor meer details over het voorkomen in de zuidelijke Noordzee blijkt de atlas van Camphuysen & Leopold echter onmisbaar te zijn. Dat komt niet alleen door de summiere tekst in deze nieuwe atlas, maar ook door de langere periode waarop de kaart betrekking heeft. Zo presenteren Camphuysen & Leopold bij de Noordse Stormvogel twee najaarskaarten: augustus-september en oktober-november, terwijl Stone *et al.* alles samenvatten op één kaart voor de periode augustus-november. Voor zeetrekwaarnemers zijn vooral de kaarten van kustgebonden groepen als duikers, futen en zeeëenden instructief. Deze vogels die in de winter voor een belangrijk deel de uurtotaalkaarten van de zeetrekter vullen, blijken in het gehele Noordzeegebied vooral langs het zuidelijke randje voor te komen.

Met het uitbrengen van deze atlas is een mijlpaal bereikt in het onderzoek naar de verspreiding van zeevogels op zee. Het initiatief van Mark Tasker *c.s.* is uitgegroeid tot een organisatie die geleid heeft tot het opzetten van de ESAS database. In de komende jaren zal deze database ongetwijfeld stimulerend werken op het uitbrengen van verrassende publikaties, waarbij ook aan zeezoogdieren aandacht zal worden geschonken. – *Jelle van Dijk*

Grote Jager (Piet Munsterman) *Great Skua Stercorarius skua*